

O'ZBEKISTONDA FOTOJURNALISTIKANI RIVOJLANTIRISH LOYIHASI

Dadaxon Raimboyev

Qoraqalpoq davlat universiteti qoraqalpoq filologiya va jurnalistika fakulteti 3-bosqich talabasi, temursirojiddinov75@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6021974>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 15-dekabr 2021

Ma'qullandi: 15-yanvar 2022

Chop etildi: 5-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

fotografiya, fotopeyzaj, fotoreportaj, paparasi, storytelling ;

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada fotojurnalistikani O'zbekistonda rivojlantirish usullarini bosqichma-bosqich qanday amalga oshirilishi haqida ilmiy loyiha yozilgan.

Fotografiya — insoniyat yaratgan buyuk kashfiyotlardan biri. Tarixga bir umr muxrlangan lahzalar, siymolar, qalblar, shaharlar, qadrdon ko'chalar, yaqinlar, gapiradigan jonsiz fakt ertangi tarix. Inson suratga tushar ekan, fotokamera hayotining aynan ana shu oniy lahzasini, holatini quvonch bilan, yuzdagi tabassum bilan aks ettirishini istaydi. Ko'zlar kulmasada, jilmayadi, yonidagi qadrdoni bilan urishib qolsada uni quchoqlab, suratga tushishga intiladi. Chunki har bir inson bir umrga esdalik bo'lib qoladigan fotosuratda o'zgaralar uni baxtiyor ko'rishini istaydi. Suratkash esa uning ana shu istagini bajo keltiradi. Agarda suratkash o'z kasbining maxoratli ustasi bo'lsa, u fotosuratda hayotning oddiy bir lahzasini emas, tarixga muxrlanadigan soniyalarning aks etayotganini his etib, insonni emas, uning qalbini, tabiatning go'zal manzarasini emas, tiriklikning bir bo'lagini, jamiyatning bir kunini emas, uning yutuq va muammolarini ko'rsatishga harakat qiladi. Olamni faqat fotokamera nigohi bilan ko'radi. Axborot asrida auditoriyaga

axborotni to'liq yetkazishda fotosurat muxim ahamiyat kasb etadi. Zero, bugun fotografiyasiz ommaviy axborot vositalarini tasavvur etish qiyin. Fotosuratsiz gazeta, jurnal qanchalik ko'rimsiz, g'arib bo'lib qolishini bir tasavvur qiling-a?

Fotografiya gazeta va jurnallarni jonlantirdi, ko'rimli, qiziqarli, mazmundor qildi. Fotografiyasiz kinoni, ayniqsa hujjatli kinoni tasavvur etib bo'lmaydi. Badiiy filmdagi rollarga, ayniqsa bosh rollarga aktyor tanlash jarayonlarida bir qancha aktyorlar, oddiy odamlar fotosinovdan o'tadi. Fotogenik aktyorlar rejissyor, badiiy kengash jamoasidan rolga tasdiqlanadi. Fotografiyasiz televideniye, uning janrlari, ayniqsa, reportaj, hisobot, intervyu, suhbat, tarixiy ocherk, esselar ko'p narsa yo'qotgan bo'lar edi. Internetda ham fotoning o'z o'rne, o'z mavqei bor. Ijtimoiy tarmoqlarda favqulodda holatlar sodir bo'lgan hududlardan qo'yilayotgan tezkor fotosuratlar jurnalistlar uchun yaxshigina axborot manbai bo'lib xizmat qilmoqda. Sport musobaqalarini yoritish, ularni

bevosita ko'rmagan, tomosha qilmagan kishilarda aniq tasavvur paydo qilishda fotografiyaning o'rni katta. Masalan, yengil atletikaning eng tezkor turi yuz metrga yugurishda g'olibni aniqlash uchun ko'p hollarda fotofinishdan foydalaniladi. Futbol, xokkey o'yinlari jarayonida golni qayd etish niyatida darvoza ortida fotograflar xushyor turadi.

Fotojurnalistika — jurnalistikaning o'ziga xos turi bo'lib, voqeani bayon etishning asosiy vositasi sifatida fotosuratdan foydalanadi. Fotojurnalistikaning paydo bo'lishi bevosita fotografiya tarixi bilan bog'liq. Fotografiyaning kashf etilishida asosiy rol o'ynagan fransuzlar Nyeps va Dager, ingliz Talbot nomlari tilga olinsa, ¹o'zbek fotojurnalistikasining asoschilaridan Xudoybergan Devonov eslanadi. Bugungi kunda Ernest Kurtveliyev, Tursunali Kuziyev, Rustam Shokirov, Xasan Paydoyev, Xusniddin Atoev va boshqalarning mahorati va faoliyati o'zbek fotojurnalistikasining rivojiga hissa qo'shmoqda. O'zbekiston fotojurnalistika- sining tarixi jahon fotosan'atining ajralmas qismi bo'lib, Markaziy Osiyo, xususan mamlakatimiz mazkur san'atga qiziqqanlar uchun o'ziga xos poligon vazifasini o'tadi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ajoyib tabiati, dunyoga mashhur tarixiy obidalari, mahalliy aholining takrorlanmas milliy o'zligi, turmushi yangi san'at shaydolarini ana shu takrorlanmas hayotni fotoapparat obyektivi orqali tanishtirishga undardi. Bunga jahon hamjamiyati ahlining Markaziy Osiyo tarixi va madaniyatiga nisbatan ortib borayotgan qiziqishi ham o'z ta'sirini o'tkazmay qolmadi.

Zamonaviy fotografiyaning axborot janrlariga xabar, fotoreportaj; badiiy publitsistik janrlariga esa fotolavha, fotocherk, fotofelyeton, fotoportret, peyzaj natyurmort kabi janrlar kirib, jahon fotojurnalistikasida ular biroz farq qiladi. Janrlar bir-birini to'ldirib, boyitib boradi. Yevropa va Amerika fotojurnalistika maktablarida janrlar tasniflanishi o'zbek matbuotshunosligi tasnifidan biroz farqi bor. Fotografiyaning jurnalistik ijodiy mahsulot sifatida qanday namoyon bo'lishi, ifoda yo'sini va vositalarigina emas, balki materialning mavzulari ham hisobga olinishi g'arb fotojurnalistikasiga hos xususiyat hisoblanadi.

Fotojurnalistikada janr xususiyatlari eng muhim jihatlardan biridir.

Fotoxabar dolzarb mavzudagi axborotlarni ichida ifodalaydigan fotojurnalistika janri bo'lib, ulardan vaqtli matbuot va internet nashrlarda keng foydalanilmoqda.

Fotoreportaj bir nechta fotoasarlardan iborat bo'lib, unda voqea-hodisaning turli jihatdan tasvirlanishi nazarda tutiladi. Fotoreportajning o'ziga xos xususiyati, unda ko'p qadrlı tasviriy qatorning mavjudligidir. Endi qisman xorij fotojurnalistikasi turlari xususida ham so'z yuritsak. Storitelling Adabiyotlarda "storitelling" — "hikoya qilish" janri real voqeadagi real odamlarning surati, deb ta'riflanadi. Odamlar, xatti-xarakatlar va voqealar boricha, sodir bo'layotgan paytida rasmga olinishi bilan harakterlanadigan storitelling ko'p tomonlama fotoreportaj janrini eslatadi. Paparassi. Kutilmagan vaziyatlar, olomon ichida olingan mashxurlar, muxim insonlarning surati yoki biror yig'ilish yoki voqeaga kelgan hukumat vakillari yoki estrada yulduzlarining "qizil yo'lakcha"dagi surati.

Internet jurnalistikada fotosuratning o'rni muxim ahamiyat kasb etadi. OAV veb-sayti

¹ A.Karimov, N.Qosimova, K.Ismoilova, Audiovizual jurnalistika. VI jild. Toshkent „O'zbekiston" 2019 V-9

yoki biror-bir tashkilotning onlayn saxifasini yaratish va shu orqali maqsadli auditoriyani yuridik shaxsning siyosati, faoliyati, taklif etayotgan xizmatlari bilan tanishtirish zamon talabiga aylandi. Bugungi kunda albatta, milliy fotojurnalistikaning yangi avlod vakillari yetishib chiqmoqda. Biroq ushbu avlod fotojurnalistlarining ijodiga nazar tashlar ekansiz, ular eng zamonaviy fototexnikadan, ularning murakkab imkoniyatlaridan samarali foydalanayotganligi qanchalik bilinsa, shunchalik yetarlicha “maktab” ko`rmaganliklari sezilib turadi. Bugungi kunda fotojurnalistikani „umri tugadi“ga chiqarib qo`yganlar anchagina.

Ushbu maqoladan asosiy maqsad O`zbekistonda fotojurnalistikani bosqichma-bosqich rivojlantirish usullarini ilmiy loyiha asosida ko`rsatib berish. Ilmiy loyihaning maqsadi esa fotojurnalist kadrlarni tayyorlash va O`zbekistonda raqobatdosh fotojurnalistikani shakillantirish. Demak loyiha asosiy uchta qismdan iborat bo`ladi. 1. Oliy ta`limning har bir jurnalistika yo`nalishida alohida fotojurnalistika darsi joriy qilinishi talabalarga nazariy bilimlar ya`ni fotojurnalistika janrlari fotojurnalistning ish maydonidagi faoliyati internet jurnalistikasi va boshqa ixtisoslashgan jurnalistika turlarida foto materialning o`rni va undan foydalanish fotojurnalistikaning tashkiliy asoslarini xorij tajribasi bilan taqqoslagan holda nazariy ta`lim berish birinchi bosqich hisoblanadi. 2. Ikkinchi bosqichda esa nazariy olingan bilimlar fototexnika va rangli fotokamera orqali ranglar harakati mavzuga doir surat tanlash mahoratini amaliy orgatib borishdan iborat bo`ladi. 3. Uchinchi bosqich har bir ommaviy axborot vositalarida fotojurnalistika orqali axborot

berib borish. Masalan televideniya-dagi anonslar, gazetadagi kichik xabarlar fotografiyaning maxsus janrlarida berib borilsa bu ham fotojurnalistikaning rivojlanishiga turtki bo`ladi. Televideniyaning biror anonsida mahsulotni fotosuratlar orqali kichik ma`lumotlar bilan berish yoki ob-havo ma`lumotlarini video-audio bilan tasvirlamasdan o`sha hudud foto xaritasini ko`rsatish, so`ngi yangiliklarni fotosuratlar orqali auditoriyaga yetkazish audio va video bilan axborot berishdan ko`ra tezkor bo`ladi gazetalarda ham butun varaqni egallab turadigan maqolalar bilan emas sur`atlar bilan axborot berilsa joy tejaladi, avvalgiga qaraganda ko`proq ma`lumot berish imkoni oshadi.

Qisqa qilib aytadigan bo`lsam ommaviy axborot vositalarida fotojurnalistikadan foydalanish orqali avvalo tezlik ya`ni biror yangilikni repartiyor tasvirga olib unga audio yozib mantaj qilaman deguncha xuddi shu yangilikni fotojurnalist 1-2 ta surat bilan auditoriyaga shu vaqtning o`zida yetkaza oladi. Bu nafaqat tezlik balki ortiqcha vaqt sarflanishini ham oldini oladi. Ikkinchidan shu kungacha auditoriya axborotlarni video va audio orqali bilib kelgan endi esa yangiliklar fotojurnalistika orqali suratlar bilan berilsa auditoriyani qiziqishi yanada ortadi deb o`ylayman, chunki psixologiyada ham isbotlanishicha odamlar biror suratga qarab o`z fikrlarini bildirishni, uni tasvirlashni yaxshi ko`rishadi ya`ni fotojurnalist tomonidan berilgan suratga qarab o`zlari fikrlab axborot olishadi. Bu ularning diqqatini oshirishga, e`tiborli bo`lishga, har tomonlama chuqur fikrlash qobiliyatini oshirishga katta yordam bo`ladi. Yuqorida keltirilgan fikrlardan shuni aytishim mumkinki fotojurnalistika ko`p

narsalarning rivojlanishiga turtki bo'ladigan kerakli sohadir.

Yangi texnologiyaning cheksiz imkoniyatlari fotomuxbirning tezkorligi, tasvirni to'g'ri tanlay bilish, mazmun va shakl uyg'unligiga e'tiborni kuchaytirish san'ati va maxorati bilan yaqqol namoyon bo'lmoqda. Ma'lumki, yaxshi fotosurat yaxshi reportajdek o'quvchiga kerakli ma'lumotni berishi mumkin. Agar surat o'quvchi e'tiborini tortsa, u albatta tagso'zga ko'z yugurtiradi. Suratga munosib tagso'z topish, izoxlashda to'g'ri

iboralar topa bilish xam ijodkordan yuksak maxoratni talab qiladi. Bunda suratlardagi shaxslar, joylar, obyektlarning nomlarida xatoliklarga yo'l qo'ymaslik kerak. Fotomuxbir tasvirga olingan obyektни ta'riflashda, albatta, taxririya ijodiy jamoasi bilan xamkorlik qilishi kerak. Chunki tasvir boshqa, tavsif boshqa. Bugun ko'plab bosma nashrlar sarlavxalarida suratlarga maqolalarga mos tanlanmaganligi xolatlari uchrab turadi. Zamonaviy jurnalist nafaqat maqola yozishni, balki sifatli suratga olishni xam bilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Karimov, N.Qosimova, K.Ismoilova, Audiovizual jurnalistika. VI jild. Toshkent „O'zbekiston" 2019 yil
2. Brezin A. Fotojurnalistika. M., 2006 yil
3. Qayumov A. Fotojurnalistika. Toshkent, 2011 yil.
4. Masharipova Fotojurnalistika janrlari.Nokis, "Qoragalpaqstan", 2006 yil.

